

besturenbulletin

Jaar 2

nr 1

april 1999

Een nieuw begin

Geachte Besturen,

Na een moeilijk jaar van reorganisatie is het Bureau KNR begonnen aan een nieuwe periode. Wij zijn met een team van grotendeels vertrouwde mensen, maar er zijn ook enkele nieuwkomers bij. En onder de 'oude bekenden' zijn er enkelen met een nieuwe taak. Recentelijk bent u in een afzonderlijke mailing op de hoogte gesteld van alle medewerkenden van het bureau en hun doorkiesnummers. Dit overzicht vindt u nogmaals op pagina 13 van dit Bulletin, aangevuld met een beknopte functie-aanduiding.

Het wordt ons steeds duidelijker dat het vanuit het Bureau KNR onze eerste opdracht is om u van advies te dienen in uw taak als bestuurder: aarzelt u daarom niet contact met ons op te nemen als u vermoedt dat dat u verder kan helpen. Tenslotte wens ik de nieuwe 'hoofdredacteur', Will van de Ven, toe dat zij de lezers (v/m) regelmatig mag verrassen met een inhoud van dit Bulletin, die de blik verruimt!

Ad Leys

Van de redactie

Een nieuwe lente, een 'nieuw' blad... Hierbij bieden wij u het eerste nummer in 1999 van het besturenbulletin aan. U kunt hierin een breed scala aan onderwerpen aantreffen. Om te beginnen een impressie van het Besturenberaad, dat voor de laatste keer onder die aanduiding heeft vergaderd. U zult in dit medium voortaan regelmatig geïnformeerd worden over de beraadslagingen in het Algemeen Bestuur KNR. In dit nummer treft u vervolgens een interview aan met zr Tarcies Wijngaard, die sinds enkele jaren aan het roer staat van het grootste Samenwerkingsverband, de SNVR. Myriam van den Hurk heeft weliswaar de KNR-burelen verlaten, maar zij leverde wel kopij voor dit nummer: een artikel over de verhuizing van monniken en monialen naar een kloosterverzorgingshuis en de weerslag van haar gesprek met de

voorzitster van de Werkgroep Religieuzen tegen Vrouwenhandel. Het nieuwe hoofd van het bureau KNR, de heer Ad Leys, werd door ons aan de tand gevoeld over zijn antecedenten. Voor het eerst vragen wij uw aandacht voor enkele boeken. Korte berichten over (bij ons bekende) bestuurswisselingen, over geplande bijeenkomsten, over een beleidsdag van de Unie Nederlandse Katholieke Vrouwenbeweging en over een instructie over samenwerking completeren het geheel.

Als kersverse redactie willen we graag weten naar welke informatie uw belangstelling uitgaat. Uw reacties zijn dan ook van harte welkom. Wij wensen u veel leesplezier!

De redactie

Berichten van het Algemeen Bestuur KNR

Niet meer als Besturen-Beraad, maar vanaf nu als Algemeen Bestuur KNR: zo waren de (Dagelijkse) Besturen van de Samenwerkingsverbanden SBCN, SMB, SNPR en SNVR op 3 februari jl. bij elkaar. Deze nieuwe structuur is een van de resultaten van het reorganisatie-proces dat Bestuur en Bureau KNR het afgelopen jaar doormaakten. Door deze wijziging hebben de besturen van de Samenwerkingsverbanden een directe invloed op het beleid van de KNR: zij stellen het immers samen vast.

Drager van het reorganisatie-proces was de Commissie Reorganisatie Bureau met als centrale figuur mr. C. van den Muijsenbergh, die ook functioneerde als interim-directeur van het Bureau. Hij werd terzijde gestaan door fr. P. van den Brandt (ex-econoom Fraters van Tilburg) en drs. G. van Doorn (voormalig economisch adviseur van de paters Jezuïeten). Frater J. Scholte opende namens de voorzitters van de Samenwerkingsverbanden de vergadering met deze woorden:

“Voor ons allen is deze oprichtingsweg geen begin zonder geschiedenis, maar wel de voorlopige afronding van een fase in een proces dat al een tijd heeft geduurd. Gesprekken, het wijzigen van functies en een andere bemensing van sommige functies, het ontwerpen van modellen en tenslotte het opstellen en goedkeuren van gewijzigde statuten zijn aan dit moment vooraf gegaan. Dit Algemeen Bestuur is de uitdrukking van de wil van de vier Samenwerkingsverbanden om nauwer samen te werken, om krachten te bundelen, om als Nederlandse religieuzen beter naar buiten te treden en onze organisatie beter te besturen. Wij staan allen aan het begin van een nieuwe periode in onze KNR-geschiedenis. Het oude mogen we achter ons laten, terwijl we weten en accepteren, dat het onze geschiedenis is. Het is niet nodig erover te oordelen. De stappen die we gezet hebben, de besluiten die genomen werden, hebben

ons geholpen te komen op het punt waar we vandaag zijn. Dat is goed. De moeite, het verdriet, het niet meer weten soms, vergeten we niet, maar ze worden opgenomen, meegenomen in de zorg die we allen hebben om de KNR te laten zijn van en voor alle religieuzen in ons land. Het is verheugend te constateren, dat we door gezamenlijke krachtsinspanning een crisissituatie zoals we het afgelopen jaar hebben beleefd, te boven zijn gekomen. We mogen vooruit kijken. We mogen terecht grote verwachtingen hebben van een gezamenlijk ouderenbeleid, solidariteitsinzet, missionaire bewogenheid, materiële belangenbehartiging. Van aandacht voor ontwikkeling in religieus leven en vormen van jongerenwerk. Het zijn onze projecten en initiatieven”.

Conform de nieuwe statuten werd er vervolgens een Dagelijks Bestuur KNR gekozen dat nu als volgt is samengesteld:

Voorzitter: zr. Rafaël Kops, vice-voorzitter fr. Jacques Scholte, secretaris p. Piet Nelen en als ‘gewone’ leden: zrs. Maria Beneken Kolmer en Christine van Puffelen, ptrs. Dick Boereboom en Jan Sniijders. De ‘portefeuilles’ zijn als volgt verdeeld:

* Personeelszaken Bureau: R. Kops
Financiën (FKR-ZVR): penningmeester (vacature)

* Roepen, Jongerenbeleid, Klinker:

M. Beneken Kolmer en J. Scholte

* Communicatie: Chr. van Puffelen

* Solidariteitsinzet: P. Nelen en D. Boereboom

* Ouderenbeleid: J. Sniijders (en wellicht de penningmeester?)

* Missionaire zaken (CMBR):

D. Boereboom en P. Nelen.

De SMB laat de hen toekomstige zetel in het DB nog open. Er is voorts nog een vacature voor een penningmeester: men wil daar graag een religieus (v/m) voor, maar de tot dusver benaderde potentiële kandidaten konden geen tijd meer vrij maken.

Vervolgens heeft men met de CRB het eindverslag van de Commissie besproken. Saillante punten daaruit zijn de al genoemde statutenwijziging en het geringere aantal personeelsleden. Voor enkele voormalige personeelsleden geldt dat zij een andere baan vonden, die hen na een aantal jaren op het Bureau een nieuwe uitdaging bood. Anderen daarentegen zijn onvrijwillig vertrokken, waarbij aan sommigen de mogelijkheid van professionele begeleiding is aangeboden bij het zoeken naar een nieuwe werkring. Elders in dit Bulletin vindt u een overzicht van de huidige personeelsleden van de KNR en hun (soms nieuwe) taken.

Voor de commissies en werkgroepen van de KNR is de fase van reorganisatie nog niet afgesloten. De leden zijn gevraagd hun zetels ter beschikking te stellen en de taakomschrijvingen van de commissies en werkgroepen worden momenteel kritisch bezien. Daarnaast wil men komen tot een doorbreken van het gegeven dat de leden vooral via een verdeelsleutel over de Samenwerkingsverbanden gezocht werden; de nadruk moet meer komen te liggen op de veronderstelde deskundigheid als het criterium voor benoeming. De meeste gremia kunnen waarschijnlijk ook wat kleiner worden. Aan de commissies en werkgroepen is intussen wel gevraagd om de lopende werkzaamheden in een 'demissionaire status' te blijven vervullen.

De CRB heeft ook moeten constateren dat de financiële administratie op het Bureau niet beantwoordde aan de professionele eisen, die daaraan gesteld mogen worden. Dat is intussen wel het geval. Daarmee zijn nog niet de zorgen verdwenen over de financiering op langere termijn van het Bureau: daar vraagt de CRB ook aandacht voor.

Tenslotte werd de KNR-begroting voor 1999 besproken en goedgekeurd. Over die begroting zullen de Algemene Vergaderingen van de Samenwerkingsverbanden nog nader geïnformeerd worden, of zijn dat intussen, omdat daar de Hogere Oversten van de religieuze instituten bij elkaar komen die uiteindelijk via hun bijdrage het functioneren van het Bureau mogelijk maken.

Aan het eind van deze eerste vergadering van het Algemeen Bestuur werden de drie leden van de CRB van harte bedankt voor hun verdiensten voor de KNR in het afgelopen jaar. Terug- en vooruitkijkend zei een van de aanwezige bestuursleden: *"Ik heb het idee dat we op een breuklijn hebben gezeten en ik wil vertrouwen uitspreken naar de toekomst. Ik heb moed en vertrouwen voor een goede toekomst voor de KNR. Er is veel gebeurd en er moet nog veel gebeuren, maar er is coherentie"*. Daarmee werd het gevoelen van de vergadering treffend verwoord.

(AL)

Wat telt is wie je bent

Interview met zr Tarcies Wijngaard

Ruim twee jaar geleden - op 10 april 1997 - werd zr Tarcies Wijngaard tijdens de Algemene Vergadering van de SNVR gekozen tot voorzitter, als opvolgster van zr Florentina van Calsteren. In religieuze kringen is ze derhalve inmiddels geen onbekende

meer. Een nadere kennismaking is echter alleszins de moeite waard.

Wilt u iets vertellen over uw kindertijd/achtergrond:

Ik ben in Rotterdam geboren in 1940, maar ik heb de oorlogstijd heel

beschermd meegemaakt. Ik was de oudste van drie dochters en ik herinner me dat we suikerbieten zo lekker vonden. Op een keer zag ik mijn moeder huilen. Dat was toen ze veel moeite had gedaan om voor ons sinaasappels te pakken te krijgen. Maar die lustten we niet; die vonden we veel te zuur. Wij komen uit een goed nest, niet echt Rooms. Mijn vader was socialist. Hij heeft heel bewust allerlei levensovertuigingen beproefd en toen voor het katholieke geloof gekozen. Maar dat was wel na zijn huwelijk met een katholiek meisje. Vanwege het feit dat mijn vader niet katholiek was kon er geen feest zijn op hun bruiloft. Daar hebben ze bewust voor gekozen; mijn moeder stond er helemaal achter. Ik heb erg veel geleerd van mijn ouders. Ze vonden het belangrijk om niet klakkeloos de mening van anderen over te nemen, maar zelf te onderbouwen en te beargumenteren wat je vond en waarom je dat vond. Ook vonden ze het veel belangrijker dat we een goede opleiding kregen dan dat we allemaal dure spullen in huis hadden staan. 's Zondagmiddags luisterden we gezamenlijk naar de radio: "Belcanto". De belangrijkste waarde die we van huis uit meegekregen hebben was dat het er niet om ging wat je bent, maar wie je bent.

Hoe verliep uw keuze voor het religieuze leven?

Ik denk wel eens dat ik als religieus geboren ben. Ik had verkering en toen voor die jongen het moment was aanbroke om naar ringen te kijken realiseerde ik me dat ik een andere weg te gaan had. Ik heb hem dat toen gezegd en hij vertelde me later dat hij blij was dat ik de voorkeur gaf aan Christus boven hem en niet aan een andere jongeman. Ik trad in april 1961 in. Mijn familie stond niet te juichen, maar respecteerde mijn keuze. Later heb ik me wel eens afgevraagd: hoe heb ik het kunnen doen? Want het betekende wel dat mijn moeder en mijn zussen alleen de zorg kregen voor mijn vader. In 1959 kreeg mijn vader een ernstig auto-ongeluk,

waarbij zijn hersens beschadigd raakten. Mijn moeder wilde niet dat hij naar een inrichting zou gaan. Zij heeft hem samen met mijn beide jongere zussen opgevangen en zelf tot aan de dood verzorgd (hij werd 72 jaar). Ik ben me ervan bewust dat ik dankzij de inzet van die mensen in staat was om mijn keuze voor het religieuze leven te realiseren.

Het noviciaat op Mariënheuvel in Heemstede was een periode waar ik erg van genoot. Toevallig was de eerste 'stille' dag in het noviciaat juist op mijn 21e verjaardag. Dat vond ik toen wel erg zuur, maar een zuster pakte dat heel goed op. Na het noviciaat kwam ik in een grote communiteit met 120 zusters. Ik had me daar van tevoren een voorstelling van gemaakt, die helemaal niet bleek te kloppen. Ik dacht: daar zijn zusters van wie ik alles kan leren wat ik in het religieuze leven nodig heb. Je komt er achter dat religieuzen ook gewone mensen zijn met naast goede tevens zwakke kanten en dat is teleurstellend, wanneer je je vanuit je jeugdige enthousiasme en je inzet een ideaalbeeld hebt gevormd. Een paar jaar later weet je al dat dit een normaal gegeven is. Een ideaal verwezenlijk je niet, daar streef je naar.....

Wat voor werk heeft u gedaan?

Na mijn opleiding tot verpleegkundige zou ik tijdelijk in een kindertehuis in Halfweg gaan werken. Het werden uiteindelijk tien heerlijke jaren, die ik nooit had willen missen. Als je kiest voor het religieuze leven weet je dat je afstand doet van het moederschap. Dat voelt soms toch als een gemis. In die zin was ik blij dat ik voor kinderen heb mogen zorgen. Het waren kinderbeschermingskinderen, in de leeftijd van baby tot circa 6 jaar. We hadden steeds de zorg voor dezelfde babies, peuters en kleuters, waardoor we er ons ook aan konden hechten. Ik heb met babies in de wachtkamer van het ziekenhuis gezeten, in afwachting van een operatie. Ik heb dus aan den lijve ervaren hoe moeders zich voelen wanneer hun kind heel ziek is. Na deze periode in het kindertehuis

kwam ik weer in de verpleging terecht. Ik voelde me heel goed op mijn plek. Ik werkte op de afdeling neurologie (interessant!), waar je veel met langdurig zieke patienten te maken hebt. Dat was in de Mariastichting te Haarlem. Ook daar heb ik heerlijk gewerkt, werd hoofdverpleegkundige en vervolgens coördinerend hoofd van de verplegingsdienst. Je komt dan wel verder van de patient af te staan, maar ik leerde in die functie veel waar ik later in het bestuur van onze congregatie plezier van had. Na dertien jaar in de Mariastichting werd ik in het bestuur gekozen.

Hoe zijn uw ervaringen als bestuurster?

Ik was me er van meet af aan van bewust dat ik niet meer zou terugkeren in de verpleging. Als mijn termijn als algemeen overste er op zit, kom ik er niet meer tussen, nog afgezien van de vraag of ik er nog wel zou passen, want er heeft een enorme verzakelijking plaatsgevonden in de gezondheidszorg. Ik vond dat de congregatie een beroep op mij mocht doen, omdat ik mijn ontplooiingskansen voor een belangrijk deel aan de congregatie te danken heb. Om een goed bestuurder te kunnen zijn in een congregatie moet je veel van mensen houden. Een congregatie, of een communiteit, is een afspiegeling van de maatschappij, met een bont gekleurd gezelschap. Je kiest elkaar niet uit, maar je kiest wel dit leven. Punt is echter dat je voordat je intreedt niet echt goed weet wat dat inhoudt. En er is op velerlei wijzen uitdrukking aan te geven, zeker in de periode na circa 1965. De manier waarop de ene mens, met heel haar achtergrond, aard en opleiding dit doet, kan verschillen van hoe een ander dit beleeft. Dan kom je elkaar wel eens tegen en is liefde de bindende factor. Vrij vertaald: dan is de liefde zelf, Degene om Wie het allemaal "draait", de binding. Door de vergrijzing in de congregatie(s) moeten we veel uit handen geven waarvoor we altijd hebben ingestaan en zorg gedragen. Veel wordt door personeelsleden overgenomen. Dat valt niet altijd mee, je

merkt dan goed hoe moeilijk "loslaten" is.

In ons bestuur hebben we nog vrij recent de lezing van professor Tops (studiedag Denkgroep mei 1997) doorgenomen. Het heeft ons en onze personeelsleden geholpen zicht te krijgen op de verschillende manieren om in het werk te staan. Voor ons en voor hen waren dat eye-openers. De zusters Augustinessen van Heemstede hebben geen eigen kloosterverzorgingshuis. We hebben een overeenkomst met onze burens, de Zusters van de Voorzienigheid, dat onze zusters terecht kunnen in Bosbeek. Op ons terrein is er zojuist een ingrijpende verbouwing voltooid. Er zijn nu dertig appartementen op het terrein van Marienheuvel, waar zusters zelfstandig kunnen wonen. De fase van het regelen van de materiële voorzieningen is nagenoeg afgesloten. Nu breekt een nieuwe fase aan. We hebben onze jongste medezusters uitgenodigd om met elkaar en met het bestuur in gesprek te gaan over de vraag: Wat is kloosterleven in deze tijd? Hoe is dat uitgegroeid? Wat vind je nu waardevol? Hoe kun je dat uitstralen? Ik ben heel benieuwd wat dat proces zal gaan opleveren. Het is heel gezond als er van tijd tot tijd een andere wind waait en daarom stel ik me aan het einde van deze termijn (in 2002) niet herkiesbaar. Ik heb zin om weer een tijd gewoon medezuster onder de medezusters te zijn, want als overste word je toch altijd op een speciale manier bejegend. Vriendelijk bedoeld, of als vanouds zo gewend. Als ik stop zal ik 62 jaar zijn. Misschien kan ik me dan een poos aan de mantelzorg gaan wijden. Ik denk dat dat wel goed bij me zal passen. Ik hoop dat je het loslaten kunt inoefenen, dat je je een leefwijze kunt eigen maken, waardoor het gemakkelijker is.

Waardoor houdt u het vol?

Ik heb geleerd om ritme aan te brengen in de dag, wat betreft het bidden en het werken. Ik ben 's ochtends heel vroeg wakker, om kwart over vijf ben ik uitgeslapen. Die eerste uren zijn helemaal voor me zelf (bij wijze

van spreken dan). Ik heb dan tijd voor meditatie en om te lezen, te corresponderen, vergaderingen voor te bereiden. Ik heb daardoor niet het gevoel dat ik helemaal opgeslokt word. Wat me ook motiveert is datgene wat je terugkrijgt van mensen, de bevestiging, dat helpt ook.

Hoe komt het dat het thema van 'loslaten' u momenteel zo sterk bezig houdt?
Dat heeft te maken met het feit dat ik enkele medezusters naar een verpleeghuis heb begeleid. Ik maak nu van zeer nabij mee wat een enorme geestelijke worsteling het noodzakelijke loslaten voor iemand betekent. Ik zou daar zo graag nu al mee beginnen, zodat ik er straks, als het moet, ook toe in staat ben. Ik wil dat loslaten relateren aan de geloften. Er is die bekende zegswijze: Oud worden is een gunst, oud zijn is een kunst.

De gelofte van armoede, waaraan wij ons gecommitteerd hebben, kan niet op materiële aspecten betrekking hebben, want in dat opzicht ontbreekt het ons aan niets. Nee, ik denk dat die gelofte betekent dat we onze inbreng, onze verantwoordelijkheden en onze zeggenschap los moeten kunnen laten. Dat is de opdracht waarvoor we ons als sterk vergrijzende gemeenschap gesteld zien. Voorwaar een uitdaging!
Wat hebben we allemaal niet losgelaten toen we intraden? Maar het is wel vreselijk moeilijk macht en invloed los te laten. Ik zou het vroeger willen leren. Ik zie regelmatig om me heen dat mensen er zomaar onvoorbereid in plonzen, dat het hen overkomt. Er zijn prachtige gedichten over geschreven, onder andere het volgende:

De Plek

Je moet niet alleen, om de plek te bereiken,
thuis opstappen, maar ook uit manieren van kijken.
Er is niets te zien, en dat moet je zien
om alles bij het zeer oude te laten.

Er is hier. Er is tijd
om overmorgen iets te hebben achtergelaten.
Daar moet je vandaag voor zorgen.
Voor sterfelijkheid.

(Herman de Coninck. Bron: de bundel "Schoolslag").

(WvdV)

Ons leven is loslaten Verhuizen is ingrijpend

Stabilitas loci: een term die kenmerkend is voor het contemplatieve kloosterleven. Wie intreedt in een bepaald klooster zal daardoor - mits daar reden toe is - tot zijn of haar laatste ademtocht op diezelfde plek blijven. Dat gegeven zou het voor monniken en monialen soms nog moeilijker kunnen maken om, wanneer vergrijzing daartoe dwingt, de

stap naar een kloosterverzorgingshuis te zetten. En toch kan het, zelfs zo dat alle betrokkenen er uiteindelijk vrede mee hebben. "Maar het vraagt je los te kunnen laten. En dat is ons leven ook."

De vergrijzing onder de Nederlandse religieuzen dwingt besturen steeds vaker tot het nemen van zwaarwe-

gende beslissingen. Eén van de meest pijnlijke besluiten, vaak zo lang mogelijk uitgesteld, is het verlaten van de eigen vertrouwde plek voor de verhuizing naar een (klooster)verzorgingshuis. Dat geldt misschien wel in dubbele mate voor contemplatieve religieuzen. Van actieve religieuzen wordt weleens lachend gezegd dat zij een gelofte van mobiliteit hebben afgelegd. Wanneer God op andere plaatsen mensenhanden nodig heeft om Zijn Rijk gestalte te geven, verhuizen deze religieuzen mee. Het beschouwende gebedsleven van contemplatieve religieuzen vraagt echter om een vaste plek voor het koorbed, een sfeer van rust en stilte, om zo tot een steeds diepere verbondenheid met God te komen.

Het loslaten van die vertrouwde plek is niet eenvoudig. Zeker niet wanneer de jaren tellen. Verschillende contemplatieve religieuzen hebben dat de afgelopen tijd aan den lijve ervaren. Onder hen de Zusters Benedictinessen van de Altijddurende Aanbedding van het Heilig Sacrament van priorij Arca Pacis. Deze gemeenschap verliet voltallig het klooster in Driebergen om gezamenlijk intrek te nemen in kloosterverzorgingshuis Insula Dei in Arnhem. De Cisterciënzers van de Streng Onderhouding van Abdij Koningshoeven in Berkel-Enschot namen een - voor Nederlandse begrippen - heel nieuw besluit. De meest zorgbehoevende Trappisten van deze abdij verhuisden naar het kloosterverzorgingshuis Sparrendaal van de Missionarissen van Scheut te Vught. Met deze stap wilden zij hun vitale confraters ontlasten en hen zo de kans bieden zich ten volle op het monastiek leven - en daarmee de toekomst van de abdij - te richten.

Wikken en wegen

Voor beide kloostergemeenschappen geldt dat oversten en leden niet over één nacht ijs zijn gegaan. Aan beide verhuizingen zijn jaren van wikken en wegen vooraf gegaan. Waar de Zusters Benedictinessen besloten om in ieder geval samen te blijven, namen de Trappisten een afwijkende beslissing.

Een beslissing die tot nu toe in monastieke kringen ongebruikelijk was. Een deel van de gemeenschap verliet de vertrouwde plek. "De zorg voor de minder vitale leden werd ongewild steeds groter. Het is niet eenvoudig om dat onder ogen te zien, maar het moet eenvoudigweg omdat je er anders aan onderdoor gaat. Om de levensvatbaarheid van onze abdij niet verder af te laten nemen, moesten we wel een nieuwe zorg-infrastuctuur creëren", aldus abt Korneel Vermeiren.

In overleg met het bestuur van het kloosterverzorgingshuis van de Fraters van Tilburg, kwam gaandeweg de gesprekken over de toekomst van de abdij, de optie naar voren te verhuizen naar Sparrendaal. "Wanneer wij daar met z'n allen naar toe gegaan waren, hadden we de deur letterlijk en figuurlijk achter ons dicht getrokken. Omdat we allemaal geloofden in de toekomst, in de levensvatbaarheid van onze abdij, hebben we voor de bekende beslissing gekozen. Een beslissing die van de ouderen en de jongeren veel gevraagd heeft. Beiden waren verknocht geraakt aan elkaar. Wij hebben losgelaten, hoe pijnlijk ook, voor een toekomst voor ons allen."

Weer thuis

Hoe pijnlijk beslissingen ook waren, en hoezeer de pijn van het verlaten van de vertrouwde plek nog steeds gevoeld wordt, over het algemeen voelen zowel de Zusters Benedictinessen als de Trappisten zich thuis op hun nieuwe adres. De gastvrijheid van de besturen en medebewoners van de betrokken kloosterverzorgingshuizen speelt daarbij een belangrijke rol. "Als bestuur hebben wij vaak vermeld gestaan van de solidariteit met een 'vreemde', aldus de prior van Koningshoeven. Eenzelfde ervaring tekenen de Zusters Benedictinessen op. Al geven zij ruiterlijk toe dat het samenleven met verschillende (actieve en met hun komst tevens contemplatieve) gemeenschappen onder één dak ook om aanpassingsvermogen gevraagd heeft. "Over en weer moeten gemeenschappen elkaar toch de

ruimte bieden om enerzijds respectvol samen te leven en anderzijds het eigene te kunnen behouden." Aangepast aan de leeftijd en fysieke gesteldheid van de bewoners, wordt in Insula Dei iedere week een keur aan activiteiten aangeboden. In Driebergen waren de zusters daarmee onbekend. "Het is goed dat zo'n programma hier aangeboden wordt en daar mogen wij ook van genieten. Contemplatief leven vraagt echter ook om tijd voor gebed, een lezing, naast de eucharistieviering en het koorofficie dat we ook hier vier maal per dag zingen. Het was en is soms zoeken naar een nieuw evenwicht", legt een zuster uit.

Sfeer bewaren

Dat de Zusters Benedictinessen als communiteit in Insula Dei een eigen afdeling kregen, was mede mogelijk dankzij de lange voorbereidingsfase – dit hebben zij als een groot goed ervaren. "Onze kamers zijn dicht bij elkaar gesitueerd en daarnaast beschikken we over een eigen huiskamer waar we bijvoorbeeld samen eten en recreatie houden. Dat biedt je de mogelijkheid de eigen sfeer te bewaren. Een sfeer die bij ons vaak gekenmerkt wordt door stilte. Dat kan dus."

De Zusters Benedictinessen beschikken in Insula Dei niet over een eigen kapel. In de grote kapel van het verzorgingshuis is een aparte plek aan de zusters van Arca Pacis toevertrouwd waar zij het koorofficie kunnen zingen. De eucharistie wordt door alle bewoners samen gevierd. Natuurlijk op een deels andere wijze dan de zusters in Driebergen gewend waren. Een zuster merkt daar heel eerlijk over op: "Ik heb wat dat betreft het meeste het gevoel dat we naar elkaar toe moeten groeien. En dat is soms heel moeilijk. Liturgisch hebben wij een ander grondgevoel, anderzijds is samen vieren ook een verrijking."

Soort bevrijding

De prior van Koningshoeven geeft aan dat ook die aanpassing voor sommige verhuisde Trappisten moeilijk is geweest. "De liturgie raakt natuurlijk

heel direct ons leven. Toch hebben we aan de Missionarissen van Scheut gevraagd aan hun eigen avondgebed vast te houden. Voor onze mensen was dat in het begin wennen. Maar het kan ook goed zijn te ervaren dat je ook op andere manieren kunt bidden." De Trappisten hebben een eigen gebedsruimte waarin zij hun officie zelf verzorgen. Het nachtofficie is echter komen te vervallen. Iets dat ook als een verlichting en opluchting wordt ervaren door de oudere confraters. "Wanneer je fysiek veel in hebt moeten leveren, is het verantwoord het nachtofficie over te slaan. Nog op Koningshoeven wonende, konden veel oudere confraters dat moeilijk loslaten. Het gaf een schuldgevoel er niet te zijn. Het heeft onze mensen die qua gezondheid gewoonweg niet anders kunnen, de kans gegeven het oude ideaal van 'een Trappist doet dit en dat en zus en zo' daar waar noodzakelijk op een verantwoorde wijze een beetje los te laten."

Gebedsleven gaat door

De verhuizing naar een verzorgingshuis is, net als voor leken, ook voor religieuzen vaak de bevestiging: we worden samen ouder. En oud worden is niet alleen een rijkdom. Het betekent ook inleveren, aanpassen, leren omgaan met beperkingen. Maar vooral soms bepaalde gewoonten loslaten, overgave. Dat kost pijn en moeite.

Loslaten blijkt een noodzaak. Om een eigen, vertrouwde plek te kunnen verlaten, maar vooral om op een goede manier oud te kunnen worden. De zusters Benedictinessen geven aan dat hoezeer je ook gehecht geraakt kunt zijn aan een bepaalde plek, het dáár in het monastiek leven niet om draait. "Het gaat niet om die muren, om dat huis. Ons leven hier is ook een goed leven. Een leven waarin je veel ballast die een eigen onderkomen met zich meebrengt, en die niet meer te tillen was, bent kwijtgeraakt. Ons communiteitsleven, ons gebedsleven; dat gaat door. We houden ons vast aan de woorden van Moeder Mechtildis: 'Bemin stil - in het diepste

van je wil - en je zult in God zijn - en in het echte gebed'."

Myriam van den Hurk

(ingekort artikel, eerder verschenen in Monastieke Informatie, mrt 1999)

Beleidsdag Unie Nederlandse Katholieke Vrouwenbeweging

Op 3 maart laatstleden is de Beleidsdag van de Unie NKV gehouden. Hieraan namen de besturen van het Katholiek Vrouwendispuut (KVD), het Katholiek Vrouwengilde Nederland (KVG), de Katholieke Plattelandsvrouwen Nederland (KPN) en de Samenwerking Nederlandse Vrouwelijke Religieuzen (SNVR) en Melania (als adviserend lid), alle leden van de commissies, leden van het Oecumenisch Vrouwencontact (OVC) en het Ecumenical Forum of European Christian Women (EFECW) deel.

's Ochtends presenteerde het bestuur van de Unie-NKV een overzicht van de structuur en de contacten vanuit de Unie, het Netwerkschema. Ook de leden van de verschillende commissies kwamen aan het woord, teneinde de aanwezigen te informeren over de stand van zaken op de verschillende aandachtsvelden, die door de commissies behartigd worden. De Unie NKV heeft twee permanente commissies: de IC (Internationale Commissie) en de COB (Commissie Overleg Bisschoppen). Momenteel zijn er tevens twee ad-hoc commissies actief: de COL (Commissie Onderzoek Leerstoel) en de Begeleidingscommissie

voor de geschiedschrijving van de VKAV. Laatstgenoemde commissie fungeert als klankbord voor historica mevrouw Marjet Derks van Stichting Echo, die bezig is met de geschiedschrijving van de Katholieke Arbeidersvrouwenbeweging. De COL onderzoekt de mogelijkheden voor het oprichten van een bijzondere leerstoel Vrouw - Kerk - Maatschappij.

's Middags werd naar aanleiding van de presentaties van de commissies, die 's morgens plaats hadden gevonden, levendig gediscussieerd. Wat de gemoederen onder meer bezighield was het vervolg op de bespreking met de bisschoppen over de nota met betrekking tot de positiebepaling van vrouwen in de kerk. Het Uniebestuur acht daadwerkelijke samenwerking met de bisschoppen noodzakelijk, daar zij er van overtuigd is, dat het geloof, de ervaring en de deskundigheid van vele vrouwen onmisbaar is in de hedendaagse kerk. Op 4 november 1999 zal deze dialoog hopelijk met vrucht worden voortgezet.

(WvdV)

Van vuilnisophaler tot hoofd bureau

Gesprek met de heer Ad Leys

Wil je iets vertellen over je achtergrond?

Ik ben geboren te Goirle, op 2 maart 1952 als oudste zoon in een gezin met drie jongens. Op twaalfjarige leeftijd verliet ik het ouderlijk huis om aan het kleinseminarie van het Bisdom Breda de gymnasium B-opleiding te gaan volgen. Mijn motivatie heb ik te

danken aan een bezoek van een pater van de H.Harten. Die vertelde zeer inspirerend over pater Damiaan. Na enkele maanden op het seminarie was de roeping verdwenen, maar er was toentertijd al zo'n teruggang in het aantal seminaristen, dat elke klant welkom was.

Werd je daar gevormd?

Die zes jaar op zo'n kleinseminarie tekenen je toch, denk ik. Je leert op redelijk jonge leeftijd om vrij zelfstandig te zijn. Hoe jong ik toen was, realiseerde ik mij pas toen mijn oudste zoon 12 jaar werd en ik me bedacht dat ik toen al van huis ging. Je verkeert continu in een leefklimaat, waarin er volop tijd en aandacht is voor studie en sport. Ik heb er altijd met veel plezier op teruggekeken. Ik heb - in tegenstelling tot sommige leeftijdsgenoten - nooit de behoefte gevoeld om me daarover negatief uit te laten, integendeel. Wat ik er ook goed heb geleerd is een studieritme. In het laatste jaar van de middelbare school deed ik mee aan de Pax Christi Voettocht. Ik vond het leuk om met mensen over levensbeschouwelijke kwesties te praten. Al doende bleek ook dat ik op die leeftijd - in vergelijking met leeftijdsgenoten - al wat meer uitgekristalliseerde opvattingen had over geloofszaken.

Lag daarmee de vervolgopleiding voor de hand?

Ja, na voltooiing van de middelbare schoolopleiding ging ik in Tilburg theologie studeren (van 1970 tot 1976). De meer wetenschappelijke vakken boeiden me meer dan de praktische (pastoraat). Het was een uitermate plezierige tijd, die studententijd. Met een aantal medestudenten woonde ik in Tilburg in een appartement tegenover het Mariaziekenhuis. Die flats waren gehuurd door het Bisdom Breda. Slechts weinigen hebben hun bul gehaald; het was er erg gezellig. Ik had het grote voordeel dat ik het aangeleerde studieritme vast kon houden.

Van groot belang voor mijn vorming was het feit dat ik in die tijd circa een dag per week in het ziekenhuis werkte als ophaler van vuile was, etensresten en vuilnis. Ik heb toen goed ervaren hoe mensen aan de onderkant van een organisatie bejegend worden. Alles werd van bovenaf geregeld en verpleegkundigen en artsen zagen je niet eens. Ik heb toen ook respect gekregen voor collega's, die van een pover inkomen een heel

gezin moesten onderhouden. Op een gegeven moment was je een vertrouwenspersoon voor collega's. Mensen vertelden me heel persoonlijke verhalen.

Wat deed je na je studie?

Na afronding van de theologie-studie kwam ik in het onderwijs. Gedurende vier jaar gaf ik catechese op het Mill Hill college, een HAVO-VWO school, een voormalig kleinseminarie. Dat was toen al een OMO-school. Het contact met leerlingen vond ik erg plezierig, maar bij het geven van een groot deel van de stof vroeg ik me af of ik daarvoor nou zes à zeven jaar theologie had gestudeerd. Toen solliciteerde ik en kwam ik op het secretariaat van de Bisschoppenconferentie terecht. Ik werkte daar van 1980 tot 1985, dus tussen de Bijzondere Synode en het Pausbezoek. Tot mijn taken behoorden allerlei zaken, die met personeelsbeleid te maken hebben, het overleg met de personeelschefs van de bisdommen, de theologische opleidingen, het vraagstuk van de roepingen. Dat was een mooie periode, die tegelijkertijd ook moeilijk was. Veel goede nota's verdwenen in de prullenbak, omdat de bisschoppen het onderling niet over het beleid eens konden worden. Mijn laatste werkzaamheid daar betrof de eindredactie van het document *Twintig jaar na dato* (zomer '85), waarin de bisschoppen hun reactie gaven op ontwikkelingen na en vanwege het Tweede Vaticaans Concilie.

Vervolgens was er een vacature bij de conferentie van priester-religieuzen, de SNPR. Door het werk bij de SNPR gedurende ruim dertien jaar heb ik intens kennis gemaakt met alle aspecten van het religieuze leven. Het belangrijkste van het functioneren van de SNPR vind ik nog steeds dat abten en provinciaals elkaar daar als collega's kunnen ontmoeten om ervaringen uit te wisselen, elkaar te steunen en te adviseren.

In de jaren dat ik bij de Kerkprovincie werkte was het me opgevallen dat men zich in Rome vaak heel gedetailleerd bezighield met zaken, die in

Nederland speelden. Ik heb toen gezocht naar een theoretisch model, waarin het mogelijk was om tegenwicht te geven aan die ingesleten houding. Ik kwam toen uit bij het subsidiariteitsbeginsel. Dat is een begrip dat stamt uit de sociale leer van de kerk. Het is voor het eerst geformuleerd in de encycliek *Quadragesimo Anno* (1931: veertig jaar na *Rerum Novarum*) en de betekenis is dat je verantwoordelijkheden in een organisatie zo laag als mogelijk is moet leggen, teneinde mensen de mogelijkheid te bieden zich optimaal te ontplooien. Op maatschappelijk gebied heb je achtereenvolgens de persoon zelf, de kring van het gezin, van het dorp, de provincie en het land. Analooq hieraan kun je in de kerk ook verschillende kringen onderscheiden, die je eigen verantwoordelijkheden kunt geven: zo is het subsidiariteitsbeginsel een theoretisch model tegen centralisme. In april 1995 promoveerde ik aan de KU te Nijmegen bij promotor Knut Walf. Als paranimfen traden bij die gelegenheid zr. Benedicte de Vries en abt Ton Baeten o.praem op. Het proefschrift kreeg als titel *Ecclesiological Impacts on the Principle of Subsidiarity*. Het werd uitgegeven door Kok in Kampen (en het is nog steeds leverbaar!).

Wat trok je aan in de functie van hoofd van het bureau?

Dat is moeilijk onder woorden te brengen. Tijdens de ingrijpende reorganisatie dacht ik op een gegeven moment: Moet hier nou weer een ander komen? Zou ik dat niet kunnen doen? Ik heb een test laten doen bij het GTP met positieve resultaten en ik heb de mening gevraagd van een aantal religieuzen, die ik zeer hoogacht. Ik nam me voor om te beginnen met alle medewerkers van het bureau individueel gesprek aan te gaan. Hoe gaat het nu? Kom je knelpunten tegen in je werk? Waar zie je mogelijkheden voor verbetering? Het is er nog niet van gekomen. Toen ik aantrad lag er een enorme hoeveelheid van zeer diverse zaken op mijn bord. Ik baan me op dit moment daarin een weg. Na de reorganisatie

moeten we met elkaar opnieuw gaan opbouwen. In zekere zin denk ik dat er een cultuuromslag nodig is. We moeten niet vooral gericht zijn op de commissies en algemene vragen, maar ons primair laten leiden door de vragen die vanuit het veld aan ons gesteld worden.

We moeten als klankbord gaan fungeren en concrete adviezen uitbrengen. Natuurlijk hoeven we niet de pretentie te hebben dat we alles kunnen oplossen, maar Hogere Oversten moeten ons wel weten te vinden als dat nodig is en ze moeten weten dat we kwalitatief goed werk leveren. Het bezoek aan Rome dat ik eind 1997 met de voorzitters van het bestuur KNR en van de Samenwerkingsverbanden mocht brengen heeft me doen inzien dat de functie van het bureau KNR begrensd is door het verschuldigde respect ten opzichte van de autonomie van de religieuze instituten. Maar anderzijds mag je niet aan de kant staan en als Pontius Pilatus je handen in onschuld wassen als er problemen zijn. Wat dat betreft moet je dus laveren tussen Scylla en Charibdis.

Hoe hou je het vol?

Voor mij is vooral van belang dat ik me thuisvoel bij een bepaalde manier van geloven en christen zijn zoals ik dat beleef bij religieuzen. Het gaat niet om dogma's en leerstellingen, hoezeer ik me daar als theoloog ook in kan verdiepen, maar om concreet proberen gelovige christenen te zijn in deze tijd. Ik heb veel respect voor religieuzen, voor de vele goede werken die ze tot stand hebben gebracht en voor diegenen onder hen, die voor zware klussen hebben gestaan (en nog staan!). Voorts heb ik het vertrouwen in mijn collega's; we vormen een club, die gezamenlijk de klus zal klaren. Niet in de laatste plaats heb ik een pittige echtgenote en twee aardige zoons, op wie we beiden erg trots zijn. Mijn vrouw Marian relativeert mijn werk, door me eraan te herinneren dat er ook nog een aardse realiteit is, waarin er bijvoorbeeld nodig eens gestofzuigd moet worden. Onze oudste zoon Mark gaat na de zomer-

vakantie economie studeren aan de KUB en onze jongste, Steven, heeft nog anderhalf jaar middelbare school voor de boeg.

Heb je recent iets gelezen dat de moeite waard was?

H.M. Kuitert: *Jezus. Nalatenschap van het Christendom. Schets voor een Christologie*. Dat is ontzettend de moeite waard. Evenals Gianni Vattimo's *Ik geloof dat ik geloof* (Boom essay). Deze boeken gaan uit van de problematiek dat er een kloof is gegroeid tussen de officiële kerkelijke leer en wat 'gewone' gelovigen denken en voelen. Dat loopt te ver uiteen, kijk maar naar heikele thema's als pastoraal werk(st)ers en het celibaat. Het Christendom moet als het ware opnieuw geïncultureerd worden,

opnieuw gevormd worden door en ingebed in deze tijd.

Hobbies?

Mijn favoriete vrijetijdsbesteding is een beetje studeren, mijn vak bijhouden of lekker in de zon helemaal niets doen. Ik zwem elke week driekwart uur, omdat dat goed is voor mijn rug en ik maak deel uit van het schoolbestuur van vijf katholieke basisscholen te Goirle.

Wat is – tot slot - je motto voor het leven?

Werken is heel mooi; het kost alleen zoveel vrije tijd!

(WvdV)

Personeelsmutaties op het bureau KNR

In het vorige besturenbulletin werd afscheid genomen van enkele vertrouwde gezichten.

Sinds die tijd hebben nog enkele personeelsmutaties plaatsgevonden.

Cees Dirkx (56) is geruime tijd werkzaam geweest als econoom in het Bisdome Breda. Sinds begin maart is hij aangesteld op het Bureau KNR met een breed takenpakket, waar financiële kwesties uiteraard een belangrijk deel van uitmaken. In een van de volgende nummers van het Besturenbulletin zal een uitvoeriger kennisgeving met hem volgen.

Pierre Humblet (43) is sinds begin maart gedetacheerd vanuit het Titus Brandsma Instituut bij het Bureau KNR en voornamelijk werkzaam als secretaris SNPR. Daarnaast heeft hij nog enkele uren ter beschikking als theoloog in algemene dienst van de KNR. Zijn specialisme is spiritualiteit en hij is voor religieuzen geen onbekende, aangezien hij diepgaand de spiritualiteit van enkele religieuze instituten heeft bestudeerd. Ook met hem volgt mettertijd een nadere kennisgeving.

(AC)

overzicht personeel

Naam	Functie	Nieuw door- kiesnummer.
dhr. dr A. Leys	Hoofd Bureau KNR/ Ambtelijk secretaris Bestuur KNR	317
mw. E. Verkooyen	Office manager/ directiesecretaresse	317
mw. M. Roijers / mw. N. v. Bergen	Secretaresses afd. Communicatie	316
mw. J. Janssen	Telefoniste/secr.	321
dhr. C. Dirkx RA	Financieel-econo- misch stafmedewerker	309
dhr. drs P. Humblet	Secretaris SNPR	314
mw. mr drs W. van de Ven	Stafmedewerker WRR afd. Communicatie	316
mw. C. Koningstein	Secretaresse SNPR	312
mw. S. Hobeijn	Secretaresse FKR/WRR	309
mw. T. Kuster	Secretaresse SNVR/SBCN	388
dhr. mr B. Wanders	Juridisch stafmede- werker FKR	309
mw. W. Hermsen	Admin. medewerkster financiële afdeling	307
dhr. M. Klomp	Secretaris SNVR/SBCN	388
dhr. drs R. Moulen Janssen	Stafmedewerker PIN/KOS	304
mw. E. Daemen	Secretaresse PIN/KOS	304

De ambtelijke ondersteuning van het CMBR vindt plaats door de heer T. Boesten en mevrouw C. Olbers. Zij zijn te bereiken in Oegstgeest.

Korte berichten van besturen en werkgroepen

Gedurende de afgelopen maanden zijn binnen verscheidene religieuze instituten nieuwe oversten benoemd dan wel 'zittende' besturen herkozen. Hierbij een overzicht, zoals bekend bij het bureau van de KNR.

Met ingang van 1 januari 1999 is het provinciaal bestuur van de

Zusters van Barmhartigheid te Eindhoven als volgt samengesteld: Zr. Wilfrida is voor vier jaar herkozen als provinciale overste. Zij wordt bijgestaan in het bestuur door de zusters Modestus Voets, Karina Michgels, Wenceslaus Dominicus en Vera Bartels.

Het Kapittel van de *Zusters Franciscanessen Congregatie "Alles voor Allen"* heeft op 20 januari 1999 het volgende congregatiebestuur gekozen voor de duur van drie jaar: Zr. Felix van der Borgt (voorzitster), zuster Imelda Kox (vice voorzitster) en de bestuursleden zusters Agnita Jans, Jacintha de Koning en Ma. Goretti van Schendel.

De zusters Norbertinessen van Sint-Catharinadal te Oosterhout hebben een nieuw bestuur. Zuster Maria Magdalena van Bussel is door de Abt Generaal van de Orde gevraagd om als Administratrix het bestuur van Sint Catharinadal op zich te nemen. Zuster Elisabeth Janssens en Zuster Mechtild Brand zijn gevraagd als directe assistenten bij deze taak.

Met ingang van 1 maart 1999 is het nieuwe provinciaal bestuur van de *Missionarissen van de H. Familie* als volgt samengesteld: Dr. A. Pfaff msf als provinciaal overste, Dr. Chr. Brekermans als eerste assistent en vicaris en F. Groot als tweede assistent.

Op 31 oktober 1998 sprak mevrouw Donne Schmaal de derde en laatste *Antoinette van Pinxteren* lezing uit onder de titel "Dat wij niet uit elkaars

genade vallen. Over de toekomst van het bondgenootschap tussen zusters en andere vrouwen." De teksten van de lezing, de beide coreferaten en een stukje gedachtenwisseling zijn voor geïnteresseerden verkrijgbaar voor de prijs van fl. 5,- per exemplaar (exclusief verzendkosten) bij het Secretariaat SNVR: 073-6921388.

De Werkgroep Vredesvraagstukken van de Samenwerking Nederlandse Vrouwelijke Religieuzen (SNVR) organiseert ook in 1999 een Nationale Vredesdag voor Religieuzen. Deze vredesdag zal plaatsvinden op zaterdag 11 september in het ds. Piersoncollege te 's-Hertogenbosch. Het thema van de dag zal zijn: *Vrouwen in kleur. Vrouwelijke vluchtelingen en religieuzen.*

Op woensdag 27 oktober 1999 is er een studiedag voor de besturen van instituten van actieve vrouwelijke religieuzen, georganiseerd door de Denkgroep 'Besturen naar de toekomst'. De betreffende besturen ontvangen te zijner tijd een uitnodiging en nadere informatie.

(AC)

Instructie met betrekking tot onderlinge samenwerking inzake vorming

Van de Apostolische Nuntiatuur ontvingen wij twee exemplaren van de Instructie: "De onderlinge samenwerking van de Religieuze Instituten betreffende de vorming." In de Instructie gaat het om het thema van de vorming tot het religieuze leven via de samenwerking van de Inter-Institutionele centra en – tegelijkertijd – de verantwoordelijkheid van ieder Instituut om de eigen leden gedurende die periode te volgen, opdat de verdieping van het specifieke charisma een vitale aanvulling kan zijn op de vorming. Het document biedt richtlijnen voor de samenwerking tussen de Instituten in de verschillende fasen van de

vorming. Bijzondere aandacht wordt gegeven aan de vorming van hen die leiding geven aan de vorming en aan de docenten, van wie gevraagd wordt dat hun specifieke competentie vergezeld wordt door een coherent leven en de capaciteit om de waarde van het Godgewijde leven en de behoeften die eruit volgen, te kunnen vatten.

Belangstellenden kunnen een kopie van dit document (in het Frans of in het Engels) aanvragen bij het Bureau KNR (tel. 073-6921321/6921316).

Missionaris: óók in Nederland

Week van de Nederlandse Missionaris

Veertig jaar werkte zuster Agaath van Bentum met hart en ziel in Tanzania. "Zo gauw de Afrikanen mijn werk konden overnemen, begon ik ergens anders opnieuw." Het kostte haar veel moeite afscheid te nemen van de mensen voor wie ze zich zo lang met zo veel liefde had ingezet. Haar provinciale overste zei: "in Nederland is ook veel missiewerk." Het afscheid was groots en ontroerend. "Het was goed zo," vond zuster Agaath, "nu was het de taak van de Afrikanen verder te gaan." Al gauw zet ze zich ook in Nederland volledig in: bejaardenbezoek, parochiewerk, Nederlandse les aan Colombianen, werken met asielzoekers. Maar ze komt in een diep dal terecht. "Mijn hart was nog in Afrika en toch moest ik in Nederland leven. In Afrika werkte ik in dorpen. Iedereen kent iedereen. Het is mooi weer. Men koopt het noodzakelijkste. Kerken zaten vol. In Nederland werkte ik in de stad. Steeds slecht weer. Men kende niemand buiten het werk. De gejaagdheid van mensen. In supermarkten werd ik gek. Het leek of me werd toegeroepen: Koop me, koop me! De kerken zijn bijna leeg. Zo kwam alles toen bij me over. "Langzaam

hervindt ze haar eigenwaarde en ziet in dat haar Afrikaanse ervaring haar helpt bij haar missie in Nederland. 'ik had geduld voor asielzoekers met hun gebrekkige Nederlands, zoals men met mij geduid had toen ik hun taal leerde. Ik begreep wat ze als vluchting doormaken. Ook ik moest in de oorlog vluchten. In Afrika voelde ik me ook soms een vreemdeling. Het is voor missionarissen gemakkelijker dan voor doorsnee Nederlanders om met deze mensen te leven. Daar zet ik me voor in. Afrika en zijn mensen blijven me daarbij helpen." De jaarlijkse 'Week voor de Nederlandse Missionaris' vraagt aandacht voor het persoonlijk welzijn van missionarissen. In het WNM-boekje 1999 vertellen zuster Agaath en anderen over hun werk in de derde wereld en hun strijd om, terug in Nederland, weer een plek te vinden. Het boekje is gratis voor diegenen die fl 25,- of meer bijdragen aan de Week voor de Nederlandse Missionaris op giro 676/bank 64.45.33.676 t.n.v. Nederlandse Missionaris, Oegstgeest, en kan telefonisch of schriftelijk worden aangevraagd bij: WNM/CMC, Postbus 75, 2340 AB Oegstgeest, tel.: 071 515 91 59.

Nieuwe visie op zorgende zusters

Geschiedenis van zusters Ursulinen van Bergen

De zusters Ursulinen van Bergen vierden vorig jaar het honderdjarig bestaan van hun instituut. Dit gegeven vormde aanleiding voor de onderhavige jubileumuitgave.

Ruim een eeuw geleden verlieten zes Ursulinen hun klooster in het Limburgse Eijsden en begaven zich op weg naar Monnickendam. Daar zouden zij op verzoek van de plaatselijke pastoor, Bernardus Smeeman, een nieuw klooster beginnen en zich inzetten voor de opbouw van het katholiek onderwijs. De jonge gemeenschap

werd al spoedig door de bisschop van Haarlem erkend als zelfstandige congregatie. De zusters raakten bekend als de Ursulinen van Bergen, genoemd naar de plaats waar zij in 1907 hun moederhuis vestigden. De zusters werkten in verschillende vormen van onderwijs, in hoofdzaak bedoeld voor meisjes. Zij namen tevens de zorg voor zwakzinnige kinderen, voor verwaarloosde kinderen en voogdijkinderen op zich. In 1925 vertrokken de eerste zusters naar de missie in Afrika. Ursulinen van Bergen waren (en zijn soms nog) in

hoofdzaak werkzaam in plattelandsparochies van Noord-Holland en in een enkele vestiging in Zuid-Holland en Zeeland. De meeste zusters kwamen hier ook vandaan.

In de beeldvorming over zusters is een duidelijke ontwikkeling te traceren. Zusters zijn lange tijd beschouwd als volgzame hulptroepen van de clericus. Vervolgens werden zusters door feministisch georiënteerde historici afgeschilderd als slachtoffers van een patriarchaal-kerkelijk systeem. Als reactie hierop ontstond een benadering waarin de aandacht werd gevestigd op het actief en autonoom handelen van vrouwen. Toch is dat zeker waar het zusters betreft een te simpele omkering van zaken. Gelukkig is er de laatste jaren een meer genuanceerde historische visie in ontwikkeling. Daarin wordt recht gedaan aan de spanningsverhouding tussen leer en leven en aan de complexiteit, meerduidigheid en ambivalenties in het religieuze leven van vrouwen. José Eijt zoekt aansluiting bij de actuele discussie met betrekking tot zorgethiek en herwaardering van zorg. Zij betoogt dat zorg kan worden beschouwd als een vorm van zelfverwerkelijking zonder dat de eigenwaarde wordt opgegeven. De zedelijk/ethische houding van waaruit zorg wordt verleend is hierbij een van de centrale aandachtspunten. Een dergelijk perspectief overstijgt de simpele en beladen associatie van zorgarbeid met opofferingsdrang.

De titel van het boek - *'Zorgen in Gods naam'* - duidt allereerst op het religieuze ideaal en de religieuze inspiratie van waaruit zorg door zusters werd gegeven en gedragen. Dit ideaal wortelde in de gelovige aanname dat God zelf het initiatief voor zorg had genomen door de mens te scheppen, de wereld toe te vertrouwen en te verlossen in Christus. Daarnaast duidt de titel op de concrete zorgpraktijken die zusters gezamenlijk op zich namen, waarbij uitdrukkelijk de zorg binnen de eigen gemeenschap is inbegrepen.

De auteur beschrijft zowel de 'zake-

lijke' ontwikkelingen als de ervaring en beleving van zusters. Vrijwel elk hoofdstuk opent met een 'groepsportret' waarin zusters aan het woord komen over het thema dat vervolgens centraal staat. In dit thematisch deel wordt de ontwikkeling van het betreffende zorgterrein in zijn kerkelijke en maatschappelijke context geanalyseerd. Aan het einde van elk hoofdstuk zijn een of twee individuele portretten van zusters opgenomen die een groot deel van hun leven werkzaam waren op het zorgterrein dat voorafgaand werd beschreven. Deze opzet heeft geleid tot een prettig leesbaar geheel.

Erg boeiend is het hoofdstuk over de zorg voor de kloosterlijke huishouding. In iedere kloostergemeenschap waren zusters die ervoor zorgden dat anderen zich volledig konden wijden aan de openbare congregatiewerken zoals onderwijs, opvoeding en verpleging. In de Bergense congregatie werden zij de 'zusters van het werk' genoemd. In een grote gemeenschap hadden deze zusters niet alleen de dagelijkse zorg voor hun medezusters, maar ook voor anderen die het kloostercomplex bewoonden. In de jaren vijftig leefden er op het terrein van het moederhuis in Bergen bijvoorbeeld zo'n vier- tot vijfhonderd personen: zusters, interne leerlingen van het mulo-pensionaat, de kweekschool, de huishoudschool en de leraressenopleiding. Voor al deze mensen moest worden gekookt en gewassen, gestreken en gepoetst. Vanaf de zestiger jaren kwam er geleidelijk een einde aan de situatie dat de zusters het huishouden geheel in eigen regie bestierden. Steeds meer goederen werden gekocht en steeds vaker werden leken ingehuurd voor het verrichten van diensten.

Uit deze studie blijkt hoezeer er decennialang vooral heel hard gewerkt is door de zusters, waarbij er weinig tijd overbleef voor ontspanning, voor religieuze activiteiten zoals meditatie en gebed of voor contacten met medezusters of familieleden. Pas nu het merendeel der zusters hun

werkend bestaan heeft afgesloten is er tijd en ruimte ontstaan om die achterstand in te halen. Dit fraai geïllustreerde boek kan ertoe bijdragen dat de zusters met nieuwe ogen hun eigen verleden bekijken.
Zorgen in Gods naam. Ursulinen van

Bergen 1898 - 1998.
José Eijt. ISBN 90-6550-588-1. fl 49,-
Hilversum: Uitgeverij Verloren.

(WvdV)

Moderne heldin

Waardering voor strijd tegen vrouwenhandel

Ze is een beetje 'heldin tegen wil en dank', zoals ze het zelf zegt. Toch aanvaardde zuster Michel Keesen, drijvende kracht achter de Werkgroep Religieuzen tegen Vrouwenhandel, vorig najaar in Amerika de titel 'Heldin van de wereld'. Myriam van den Hurk sprak met haar.

Zuster Michel Keesen houdt meer van concrete daden dan van mooie woorden. Zij is wars van materiële luxe, alsook van zelfverheerlijking. Het gaat niet om haar of om haar inzet. Maar om het probleem waar zij met haar werkgroep voor staat. Om daar meer aandacht voor te creëren, aanvaardde zij onlangs een prijs. Om al die vaak jonge vrouwen die, veelal onder valse voorwendsels, naar West-Europa gelokt worden en hier tot prostitutie worden gedwongen. Om hen is zuster Michel bezorgd. Een bezorgdheid die vertaald wordt in daden. Die daden bewogen de 'Beijing-vrouwen van Rochester' ertoe vorig jaar zuster Michel uit te roepen tot één van de honderd heldinnen van de wereld. Een benoeming die plaatsvond bij gelegenheid van de 150-ste verjaardag van het Eerste Congres voor Vrouwenrechten, in 1848 gehouden in Rochester (VS). Destijds kwamen daar dappere vrouwen bijeen om te strijden voor gelijke rechten. Nog steeds zijn er vrouwen die dat doen. De Beijing-vrouwen, aanwezig op de Vierde Wereld Vrouwenconferentie in China, zorgden er voor dat moderne strijdsters geëerd zouden worden. In totaal selecteerden zij daarvoor honderd heldinnen. Onder hen zuster Michel. Een titel met certificaat, een zilveren speldje, een

boekwerk en een bedrag van 1.000 US-dollar vielen haar ten deel.

Op de bres

Sinds 1991 springt zuster Michel, lid van de congregatie van de zusters van Onze Lieve Vrouw van Amersfoort, in de bres voor slachtoffers van vrouwenhandel. Met valse beloften worden jaarlijks honderden vrouwen vanuit landen in Afrika, Latijns-Amerika, Azië en Oost-Europa naar West-Europa gelokt. Hun paspoort wordt hen hier ontnomen en dan begint een periode van uitbuiting. Om enerzijds potentiële slachtoffers te waarschuwen voor de 'rooskleurige verhalen van vrouwenhandelaars' en anderzijds vrouwen te helpen die in de problemen zijn geraakt, initieerde zuster Michel in 1991 een wereldwijd netwerk van religieuzen en vrouwen-groepen. Inmiddels is in veertig talen een eenvoudige informatie- en waarschuwingsfolder verschenen. Via het netwerk en via Nederlandse ambassades wordt deze folder in tientallen landen verspreid. Slachtoffers van vrouwenhandel kunnen meestal niet zomaar terugkeren naar hun eigen land en familie. De misbruikte vrouwen blijven zich vaak schamen om wat hen overkomen is. Hun familie liet hen vertrekken in de verwachting dat de vrouwen in Europa aan de slag konden als bijvoorbeeld danseres of dienstmeisje. Dat zaken anders lopen dan bij vertrek werd voorgespiegeld, wordt, hoe begrijpelijk soms ook maar onterecht, de vrouwen zelf aangerekend. Daarnaast zijn er voor sommige vrouwen financiële obstakels, zoals

onoverkomelijke schulden die thuis afgelost moeten worden.

Eerlijk delen

In verschillende landen is de Werkgroep Religieuzen tegen Vrouwenhandel inmiddels betrokken bij projecten waar vrouwen, eenmaal teruggekeerd, ter plekke op adem kunnen komen en op een 'normale manier' hun brood kunnen verdienen. Daarnaast worden werkplekken in de landen zelf gecreëerd om te voorkomen dat vrouwen überhaupt ten prooi vallen aan handelaars. De kern van het probleem is de ongelijke verdeling van de welvaart in de wereld. De verhandelde vrouwen ontvluchten stuk voor stuk de armoede in hun eigen land, op zoek naar een beter bestaan in het rijke Westen. De economie blijft dus een groot struikelblok, maar naast de tweedeling spelen nog andere factoren een rol. Eén van die factoren is de beeldvorming over vrouwen. Volgens zuster Michel worden vrouwen te veel als gebruikswaard beschouwd. Zuster Michel ergert zich ook aan de rol die vrouwen over het algemeen in seksuele verhoudingen wordt toebedeeld, speciaal in de verhouding klant-prostituée. Waarom afwijzend en beschul-

digend wijzen naar de prostituée, terwijl de prostituant buiten beeld blijft? De Werkgroep Religieuzen tegen Vrouwenhandel in Nederland geeft voorlichting over deze moderne vorm van slavenhandel. Bij vrouwengroepen, kerkelijke, culturele of jongerenorganisaties en op scholen. Naast voorlichting worden er suggesties gegeven voor het leveren van concrete bijdragen aan deze strijd tegen onrecht. 'En dat kunnen we allemaal', meent zuster Michel. 'Op de eerste plaats door voldoende maar niet teveel te consumeren. En door dat wat je over hebt, te delen met de mensen die ver weg te kort komen.' Een ander steentje dat iedereen kan bijdragen is het laten horen van een tegen-geluid. Want overal, in de grote steden in de Randstad, maar ook in Friesland, Limburg of Brabant, werken in bordelen vrouwen die uitgebuit worden.

Voor meer informatie: Werkgroep Religieuzen tegen Vrouwenhandel, Postbus 104, 2120 AC Bennebroek.

Myriam van den Hurk

(Dit is een ingekorte versie van een artikel uit I.D.)

Leven tussen twee culturen

Jonge Marokkaanse vecht voor begrip

Nooit geschreven brief aan mijn vader is het aangrijpende relaas van het Marokkaanse meisje Karima dat in Nederland opgroeide, door haar vader werd ontvoerd en na twaalf jaar gevangenschap in een dorpje in Marokko haar vrijheid herwon. Karima werd in 1969 geboren in de Rif, een arm deel van Marokko. Dit droge berggebied van Noord-Marokko is het gebied waar het merendeel van de Marokkaanse immigranten vandaan komt. Karima verhuisde van het platteland naar de stad in Marokko. Deze interne migratie had voor haar ingrijpende gevolgen: ze moest een nieuwe taal leren en zich aanpassen aan een andere leefstijl.

Haar komst naar Nederland in het kader van gezinshereniging weerspiegelt de geschiedenis van veel Marokkaanse immigranten.

Als klein meisje moest Karima maar zien hoe zich staande te houden in een omgeving waar alles anders was. Opvallend in haar integratieproces is de rol van een ouder Nederlands echtpaar. Dergelijke mensen blijven zo vaak onderbelicht in de berichtgeving over de zogenaamde integratie. Toch spelen honderden naamloze Nederlanders een zeer belangrijke rol als bemiddelaar, klankbord of steun en toeverlaat voor immigranten. De schoolloopbaan van Karima was geen onverdeeld genoeg. Het bood

haar de mogelijkheid tot zelfverwerkelijking, maar vervreemde haar anderzijds ook van haar Marokkaanse achtergrond. Er is veel vindingsrijkheid en incasservermogen nodig om 'een leven tussen twee culturen' vorm en inhoud te geven. Op het moment dat de dilemma's onoverbrugbaar geworden waren, zag Karima zich genoodzaakt een radicale keuze te maken: van huis weglopen. Door voor zichzelf te kiezen leed haar vader gezichtsverlies en hij was gedwongen de controle over zijn dochter terug te krijgen teneinde zijn eer te herstellen. Karima's vader had geen andere keuze dan haar terug te brengen naar Marokko. Eenmaal terug in Marokko kreeg zij twaalf jaar lang huisarrest en werd zij behandeld als voetveeg, regelmatig in elkaar geslagen en verstoken van contacten en van lectuur. Karima's uitzonderlijke uithoudingsvermogen blijkt uit de wijze waarop ze zich in briefvorm richt tot haar vader:

"Het zal duidelijk zijn, Ba, dat het je in al die jaren niet gelukt is om me te temmen. Je pakte me dag in dag uit, maand in maand uit, zelfs jaar in jaar uit hardhandig aan, terwijl ik koppig weerstand bleef bieden. Ik wilde niet doen wat jij zei, ik wilde doen wat ik wilde. Ik betaalde daar de prijs voor. Tot bloedens toe ranselde je me af. Als je handen mij niet genoeg konden pijnigen gebruikte je kettingen. Soms gebruikte je ook een touw om me vast te binden. Ik huilde niet eens meer. Meestal zat ik je strak aan te kijken, als een geest in een dood lichaam. Het enige waar ik doodsbang voor was, was dat je mijn geest zou breken. Ik hoopte dat je op de lange duur zou ophouden, ik weet hoe vermoeiend het is om aan iemand te wrikken. Jou heb ik immers ook niet kunnen veranderen. Het werd een uitputtingsslag, maar ik rekende op de genade van Allah."

Toen ze na twaalf jaar geduld en koppigheid haar vader op andere gedachten had weten te brengen, moest ze het gevecht aangaan met de bureaucratische Nederlandse regelgeving. Opnieuw vond zij steun bij betrokken derden, zowel burgers als

bewogen politici en journalisten, die een belangrijke rol hebben gespeeld.

Terug in Nederland blijkt dat Karima trouw blijft aan aan haar Marokkaanse normen en waarden, in plaats van te ontsporen, zoals haar vader vreesde.

Karima studeert momenteel voor tolkvertaler aan de Hogeschool te Maastricht. Naast haar studie werkt ze via een uitzendbureau om de eindjes aan elkaar te knopen. Haar vader heeft haar veel leed berokkend, maar ze probeert te begrijpen waarom hij heeft gehandeld zoals hij heeft gedaan en nu voelt ze deernis voor hem:

"Het doet me heel veel, Ba, om te zien hoe je van je voetstuk bent gevallen." Samen met haar beide broers in Amersfoort stuurt ze haar vader maandelijks een kleine toelage: *"Nu wij in Nederland zijn, kunnen we je steunen. Het is een mengeling van plichtsbesef, liefde en afbetaling van wat ooit door jou is uitgegeven om mij te onderhouden. Ook zullen Ali, Khalid en ik zorg dragen voor 'ons nieuwe kindje van jou', dat in maart 1998 werd geboren. Het is ons broertje, wij moeten in zijn onderhoud voorzien. Van jongsaf aan ben ik met dat plichtsbesef opgegroeid. Op mijn negende was ik al verantwoordelijk voor mijn broertjes. Destijds zorgde ik voor hen en kookte ik. Nu ik er niet ben om voor hen te koken, te zorgen en de was te doen, breng ik geld in. Het is me met de paplepel ingegoten: de familieverplichtingen gaan boven het individuele belang."*

Karima's religieus gemotiveerde vergevingsgezindheid is bijzonder en bewonderenswaardig.

Dit boek kan een tegenwicht bieden aan de negatieve publiciteit waaraan Marokkaanse jongeren de laatste tijd blootstaan. Voor allen die begaan zijn met migranten in Nederland wordt deze lectuur van harte aanbevolen.

Karima. *Nooit geschreven brief aan mijn vader.* Fenneke Reysoo en Karima Ouchan.

Amsterdam 1999: Bulaaq. ISBN: 90 5460 0454. Prijs: fl. 28,50. 144 blz.

Colofon

Het KNR-besturenbulletin is een uitgave van de afdeling communicatie van de KNR en verschijnt in principe drie tot vier maal per jaar. Met het bulletin willen de medewerkers van het bureau aan het Emmaplein in 's-Hertogenbosch de besturen van de religieuze instituten in Nederland informeren over zaken die hen bezighouden. Aan ieder bestuur van de aangesloten religieuze instituten wordt een exemplaar verstrekt.

Opmaak en eindredactie:

Miranda Roijers-Graumans, Nita van Bergen & Will van de Ven
KNR-afdeling communicatie, Postbus 111, 5201 AC 's-Hertogenbosch,
tel. 073-6921316, fax. 073-6921322,
E-mail W.vd.Ven@KNR.NL